

Egy titokzatos templom nyomában

Andrási Réka
Wilhelm Gábor

„Itt az idő, itt van, itt, ásassunk már valamit!” – olvasható Móra Ferenc méltán híres *Igazlátók* című regényének kezdősoraiban. A Bács-Kiskun megyei Érsekcsanád település határában, az egykori Csanádszentgyörgy falu helyét és feltételezett kiterjedését Kőhegyi Mihály, a bajai Türr István Múzeum egykori neves régésze már 2000-ben azonosította egy terepbejárása során.

A 16. században elföldelt, megkínzott férfi váza

A középkori írásos forrásokban több ízben is megemlékeznek Csanádszentgyörgyről vagy egyszerűen Szentgyörgyről – utóbbi esetben persze óvatosan kell kezelni a korabeli forrásokat, hiszen számtalan Szentgyörgy nevű település létezett az egykori Magyar Királyságban –, azonban minden kétséget kizáróan Csanádszentgyörgyre vonatkozó, töredékes információk csak a 14–16. századból állnak a rendelkezésünkre. Az írott források *Chanadzenzgergh* néven is említik a szóban forgó települést. 1467-ből György mester, csanádszentgyörgyi plébános levele is fennmaradt számunkra, melyben Várdai Miklós özvegyével folytatott peres ügyéről értekeznek. A falu egyébként feltehetően már az Árpád-kortól lakott volt, amit a lelőhelyen előkerült kerámianyag és néhány Árpád-kori érme, köztük Könyves Kálmán (1095–1116) egyik denárja is bizonyít.

A szekkó technikát száraz vakolaton alkalmazzák – az *al secco* jelentése olaszul „szárazon” –, ilyenkor a száraz falra viszik fel a festékanyagot, amelyet egy ragasztóanyaggal kennek át, ez utóbbi rögzíti a festékszemcséket a falhoz. Ettől eltérő festészeti technika a freskó (olaszul *al fresco*), amikor is a meszes vízzel összekevert porfestéket még a friss, nedves vakolatra viszik fel, s a száradó vakolat köti magához a festékszemcséket.

A Duna–Tisza közéneki földje egyébként megannyi korai magyar templomot rejt magában, melyek nagy részét az évszázadok folyamán a helyi lakosság kőbányának használta, és sokszor teljesen elhordta. Az érsekcsanádi helyszín egy volt a sok közül, de pár szerencsés véletlen felhívta a figyelmünket arra, hogy talán érdemes alaposabban is utánajárni a helyiek szóbeszédének, s tényleg itt volt az idő, hogy végre „ásassunk már valamit” ezen a középkori lelőhelyen...

Mindehhez azonban 2016 októberében még történnie kellett valaminek. A bajai Türr István Múzeummal és a Kecskeméti Katona József Múzeummal is évek óta jó kapcsolatot ápoló amatőr fémkeresősök, Szabó Zsolt és Dömötör József ugyanis az elpusztult Csanádszentgyörgy területén egy rendkívül komoly jelet érzekeltek a műszereikkel. Lelki szemeik előtt már a település egykori templomának nagy harangja rajzolódott ki. De sejtésüket ásatásokkal kellett volna igazolni. A jelre azonban szerencsére végül nem ástak rá, hanem azonnal szóltak a múzeumi kapcsolattartóknak. Így hamarosan Érsekcsanád Község Önkormányzata és az érintett földtulajdonosok támogatásával a két múzeum régészeinek irányítása mellett mentőfeltárás indulhatott, egy 4×4 m-es kutatószelvény kijelölését követően. A kutatás igen kalandosan alakult, s napról napra egyre izgalmasabb részletek tárultak a szemünk elé. Először két égett folt, majd több emberi koponyatöredék, illetve vasszegek kerültek elő kb. 30-40 cm-es mélységben. A feltárás előrehaladtával egyre világosabbá vált, hogy itt bizony egy nem mindennapi dologra bukkantunk: végül egy különleges állapotú középkori földfalú templom nyomaira, s benne egy osszáríumra leltünk.

A földfalú szakrális építményekre eddig főként írásos forrásokból, illetve helynévi adatokból (pl. Sövényháza, Sáregyháza stb.) volt információnk, de régészeti módszerekkel rendkívül ritkán sikerült megfigyelni hasonlót. Itt az a „szerencsés” eset áll fent, hogy a 16. század során, valószínűleg a török pusztításoknak esett áldozatul a templom, felégették, majd ennek

Az osszáríum a kiürített sírokból származó csontok gyűjtőhelye. Ez esetben a földfalú templom padlózata alá helyezték el több száz ember csontjait, gyermekekét, felnőttekét egyaránt.

A kutatási felület (szelvény) egy részlete: beomlott, kiégett földfalak (a képeket Sultis László, Nievel Béla és András Réka készítette)

A dicsfénnyel ellátott faltöredék *in situ* (azaz eredeti, bolygatatlan) helyzetben

„köszönhetően” a táblaszerűen beomlott falak több száz évig nyugodtak érintetlenül a földben. Már a feltárás első napján egy gyönyörű felszentelési keresztet figyeltünk meg az egyik faltöredéken, a templom falát tehát színes festmények borították! Ekkor kezdett igazán izgalmassá válni az ásás...

Még egy további érdekes, sőt már már hátborzongató jelenség került napvilágra a feltárás első napján: az omladék tetején ugyanis egy ter-

Szekkó festés

Hagyományosan 12 keresztet festettek a templomok falaira, melyek a 12 apostolt szimbolizálták. A felfestett keresztet a templom felszentelésakor a környék püspöke kente fel krizmával, azaz szent kenettel.

metes férfi csontváza kezdett kirajzolódni. A teljes bontás után egyértelművé vált, hogy az elhunytnek eltörték a kezét, a lábát, s a karjait összekötötték. Továbbá a koponyáján jól látszik egy sebesülés, az akár a halálát is okozó kardsuhintás nyoma. A megkínzott férfit a templom leégése után földelték el, valószínűleg még a 16. század folyamán.

A feltárás során rengeteg kovácsolt padlószeg, középkori kerámia-töredékek, ládavasalások, s kisebb fémeletek is előkerültek, mint pl. egy rombusz alakú palástcsat töredéke vagy egy díszesebb gyűrű részlete. Továbbá egy teljesen

A szelvényből előkerült középkori edénytöredékek összeillesztve

A felszentelési kereszt és körívének töredéke

ép kapa feje, illetve egy kiváló állapotban megmaradt láda zárszerkezete. Az utóbbi tárgy típus korabeli középkori ábrázoláson is fellelhető, melyen egy nürnbergi lakatos van megörökítve, amint ezt a fajta zárszerkezetet készíti. Ezek általában nagyobb ládákhoz tartozó alkatrészek voltak.

A feltárás utolsó óráiban már épp a szelvény elfedésének időpontja közeledett, amikor az omladék alá kukkantva a falkép egy gyönyörű jelentét, két díszes, plasztikusan kialakított (benyomkodott díszű) glóriát pillantottunk meg. Ezt a díszítéstechnikát

Díszesebb ládavasalások

A zárszerkezet előkerülésének pillanata a beomlott falak alatt

A lelőhelyen előbukkant veretek, ékszerek

III. Béla érméi a lelőhelyről

A zárszerkezet hátoldala (restaurálás alatt)

Egy nürnbergi lakatos készíti a zárszerkezetet (1451) - forrás: *Hausbuch der Mendelschen Zwölfrüderstiftung, Band 1. Nürnberg 1426-1549*

a kiváló olasz művész, Giotto is alkalmazta már a 13. századtól kezdődően. Tehát a falképeken nemcsak felfestett díszítőmotívumok, így szentek és angyalok sorakoznak, de plasztikai elemek is ékesítik azokat.

November elején még a Szegedi Tudományegyetem Természettudományi és Informatikai Karának munkatársai és hallgatói, Páll Dávid Gergely és Sipos György vezetésével talajradaros vizsgálatot végeztek a helyszínen, mely során kimutatták, hogy további 30 m²-nyi kiégett, beomlott földfal vár még a feltárássra, de volt ott még valami. Egy kb. 10×20 m alapterületű gótikus kőtemplom alapjai is kiválóan „kirajzolódtak” a talajradaros vizsgálat során. A korábbi szóbeszéd tehát igaznak bizonyult: az egykori Csanádszentgyörgy falu közösségének is volt egy temploma, s nem is akármilyen!

Jelenleg a feltárás folytatásának előkészítése zajlik, különböző szakemberek, így kiváló falrestaurátorok bevonásával. A bajai és a kecskeméti múzeum a Szegedi Tudományegyetem Régészeti Tanszékével együttműködve folytatja a kutatásokat a következő esztendőben.

